

jornades

MITJANS de COMUNICACIÓ i el SUD

Els passats 28 i 29 d'octubre tingueren lloc, al Caixfòrum de Palma, les jornades "Mitjans de Comunicació i el Sud" organitzades per l'Àrea de Sensibilització i Educació al Desenvolupament de la Conselleria d'Afers Socials, Promoció i Immigració, a les quals participaren periodistes i professionals vinculats a la comunicació per al desenvolupament.

De quina manera informen els mitjans de comunicació sobre les causes i la situació de pobresa i desigualtat en què viuen immesos 1.400 milions de persones en el món? Com es pot millorar el tractament informatiu que s'atorga als països del Sud? I també, com poden incorporar-se els mitjans d'aquests països al sistema informativocomunicatiu mundial?

Aquestes i altres qüestions es plantejaren al llarg de les ponències els investigadors de la comunicació, els periodistes i els professionals de mitjans independents que intervingueren a les jornades, així com el nombrós públic que hi participà a Palma i a Menorca (a través de videoconferència).

Entre els conferenciantes hi hagué consens en el fet que els mitjans de comunicació de masses ofereixen una representació estereotipada i fragmentada de les societats dels països del Sud, i que s'hauria de combatre aquest model informativocomunicatiu, que es guia fonamentalment per interessos de mercat i que difon missatges espectaculars i excloents dels països empobrits.

“ El tema del vel apareix contínuament als mitjans, però gairebé no es parla de l'accés de la dona musulmana a l'educació o al treball (Laura Navarro) ”

Javier Erro, professor de la Universitat Pública de Navarra i expert en comunicació d'ONGD, atribuï a aquesta situació a la lògica mercantil dels mitjans i a la manca de preparació tècnica dels periodistes per comunicar les realitats dels països en desenvolupament. Al seu entendre, la societat desconeix les causes profundes dels greus problemes que afronta la humanitat. Per això, les ONGD haurien de preparar-se per ser capaces de comunicar, d'una manera pedagògica, aquestes qüestions: "si no comencem a expressar les complexitats seguirà imposant-se l'actual 'solidaritat de consum'", puntualitzà Javier Erro.

També hi hagué unanimitat a considerar que el flux informatiu circula pràcticament en sentit únic entre el món industrialitzat i el món en desenvolupament. I que les notícies sobre el Sud són més aviat escasses i obeeixen a determinats requisits, com per exemple: tenir interessos econòmics en aquells països o ser objecte de notícia per esdeveniments espectaculars o amb una elevada càrrega emocional.

© Carmen Ortega / Direcció General de Cooperació

El professor de Periodisme Polític i membre de l'Observatori de la Cobertura de Conflictes de la Universitat Autònoma de Barcelona, Xavier Giró, es referí a la “mirada dependent” dels mitjans occidentals, moguts pels interessos polítics i econòmics de les seves empreses nacionals a les regions del Sud (Llatinoamèrica, en el cas d'Espanya). Giró advertí sobre la tendència a amplificar aquelles notícies que parlen d'actuacions de caràcter assistencial destinades a les poblacions d'aquestes regions, mentre que es mitiga la informació sobre l'impacte perjudicial que ocasionen aquestes empreses en el seu medi ambient i en la manera de viure.

A la seva ponència, Giró exposà els criteris que regeixen a les direccions dels mitjans informatius –recent, pròxim, sobtat, predible, unívoc, rellevant i important– a l'hora de decidir quina informació s'ha de publicar. Però, al mateix temps, assenyalà que la necessitat que tenen els mitjans d'assegurar els continguts per a les seves edicions diàries, els porten a reservar espais per a certs temes (política interior, estat de l'economia, la indústria i els serveis públics), el quals, pel seu caràcter predible, els proporcionen seguretat a l'hora d'emplenar les pàgines o els continguts dels seus programes informatius.

De tota manera, i a pesar del tractament tangencial i intranscendent amb què sol abordar-se la informació relativa als països del Sud, Giró cridà l'atenció sobre les bretxes que existeixen als mitjans, i en les quals és possible trobar notícies crítiques i dissidents amb el model informatiu dominant.

“ Els mitjans de masses s'han convertit en l'espai social que legitima o deslegitima (María Galindo) ”

De la mateixa manera, el sociòleg guineà Edmundo Sepa es va referir a la contínua repetició de vicis i estereotips quan els mitjans occidentals s'ocupen d'Àfrica. A la presentació de la seva ponència, “Àfrica als mitjans de comunicació espanyols”, remarcà que a la premsa espanyola no hi ha una voluntat de seguiment sobre l'actualitat del continent.

Sepa es va referir al tipus de notícies que apareixen als mitjans espanyols: les relacionades amb la immigració o amb determinats conflictes, com el dels Grans Llacs. Això no obstant, digué, una infinitat de coses sobre l'actualitat africana passen desapercibudes, i posà l'exemple de les eleccions que se celebraven a Moçambic aquell dia i que cap periòdic

© Gabriel Lacomba

“ Els mitjans dels països industrialitzats s'ocupen de les regions on tenen interessos econòmics (Xavier Giró) ”

espanyol recollia. Per obtenir més informació, recomanà visitar la web de la Unió Africana, el servei de notícies de la Panafrican News Agency i la pàgina de *Mundo Negro Digital*.

A continuació, María Galindo i Idoia Romana, conductores de sengles programes a l'emissora feminista Radio Deseo de Bolívia, exposa-

sores, Radio Deseo no vol “ni ser, ni complir amb la definició de ‘mitjà de comunicació’, preferim entendre-la com una casa de les paraules abans que com un temple mediàtic de la banalització i la idiotització social”. L'emissora es pot escoltar a la web <www.radiodeseo.com>.

Laura Navarro, doctora en Comunicació Audiovisual i investigadora de l'equip Minoritymedia, cloué la primera jornada amb una ponència dedicada a la representació mediàtica del món àrab musulmà als mitjans de comunicació occidentals. Navarro va fer referència a l'imaginari col·lectiu negatiu sobre l'Islam que impera a Espanya, i que s'ha construït sempre per oposició, ja des de l'època dels Reis Catòlics. No és gens estrany, digué, que els mitjans publiquin preferentment notícies de caire advers: immigració, conflictes... i ignorin aquelles informacions relacionades amb el pensament i la cultura de l'Islam. Tampoc,

© Gabriel Lacomba

ren les seves idees sobre el procés comunicatiu i les relacions de poder. Segons María Galindo, s'hauria de prescindir de l'intermediari, de la persona que “tradueix” el que diu el subjecte de la comunicació, i traslladar les qüestions susceptibles de debat no als mitjans de comunicació sinó al carrer.

Al seu programa radiofònic, Galindo convida la gent que no té veu ni participació als mitjans. Per la seva part, Idoia Romano, al seu espai *La vuelta al mundo en 60 minutos*, ofereix un programa d'informació internacional amb un punt de vista crític i mordaç. Per a les seves impul-

digué Navarro, no solen esmentar-se les conseqüències de la política exterior dels països occidentals als conflictes que tenen lloc en aquelles regions i que moltes vegades podrien fer llum sobre les seves vertaderes causes.

La investigadora també criticà la imatge deshumanitzada que s'ofereix d'aquestes poblacions. Una imatge visualment molt uniforme, difosa per les agències de notícies dominants, i que gairebé mai no presenta aquestes persones individualment, sinó en grup, cridant consignes contra Occident amb gestos amenaçadors o empeses per la desesperació.

© Gabriel Lacomba

“ La premsa occidental fa un flac favor als països del Sud quan és incapaç de fer una anàlisi profunda (Gervasio Sánchez) ”

El fotoperiodista Gervasio Sánchez, que tancà el torn de ponències amb un al·legat a favor del periodisme compromès, criticà que els mitjans occidentals no realitzin anàlisis profundes i treballs d'investigació entorn de determinats temes. Sánchez, que ha passat 25 anys cobrint zones de conflictes, féu al·lusió al comerç i al tràfic d'armes i recordà que Espanya és una de les potències mundials en la venda d'armament, negoci en el qual participen empreses i entitats bancàries espanyoles.

D'altra banda, advocà perquè els mitjans de comunicació tinguin fonts de finançament que els facin autònoms de les institucions; perquè, al seu entendre, la dependència institucional afecta molt el periodisme actual.

Les jornades es clausuraren amb la intervenció dels directors de *Diario de Mallorca* i *El Mundo / El Día de Baleares*, i un representant d'*Ultima Hora*, davant una sala a vessar de públic, la qual cosa posà de manifest l'actualitat i la repercussió dels temes que es debateren durant les ponències.

Mario Lubetkin, periodista de l'agència International Press Service, un referent en l'àmbit de la comunicació Sud-Sud, obrí el torn de ponències de la segona jornada. Lubetkin repassà la trajectòria de l'agència IPS, que va néixer el 1964 amb l'objectiu de donar veu als qui no en tenien i d'oferir notícies amb la perspectiva del Sud. Avui, l'IPS té un abast mundial (50 milions de les seves pàgines es consultaren a través d'Internet el juliol de 2009).

Lubetkin es va referir a la importància del concepte de la comunicació envers el de la informació. No es tracta, digué, d'entendre les notícies com un fet puntual, com un esdeveniment, sinó com un procés; "s'han d'analitzar les notícies si volem ajudar a comprendre-les".

El futur immediat és, segons Lubetkin, incert i encoratjador. Els mitjans de comunicació s'enfronten a una crisi econòmica i de confiança molt seriosa, al mateix temps que se'ls planteja un nou escenari tecnològic.

***Les jornades "Mitjans de Comunicació i el Sud" varen ser organitzades per Carmen Ortega i Coia Sánchez, de l'Àrea de Sensibilització i Educació al Desenvolupament de l'Agència de Cooperació Internacional de les Illes Balears, amb la col·laboració de Pedro Barbadillo, documentalista.**